

મુચના.

મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળનું તારણ તથા ભૂગોળવિદ્યા નો મુળતત્ત્વ ભાગ ૧ લો છપાયેલ છે. પણ તેમાં કાઠિયાવાડ વિશે ઘણીજ જુજ હકીકત લખેલીછે તો તેથી કરીને વધારે હકીકત જાણવામાં આવે એવા કારણથી આ તારણ છપાવ્યું છે. માટે આ મારો પહેલો પ્રયત્ન જાણી ભૂત ચૂક હોય તો સુધારી વાંચશો અને મને સુધારવા કૃપા કરશો.

તેમજ મુંબઈ ઇલાકાની ભૂગોળનો સાર પણ ઘણાજ સુધારા વધારા સહિત છપાયેલ છે, તે જોને જોઈએ તેમજ મારી મારફતે મંગાવી લેવા, તેની કીંમત ટપાલ ખર્ચ સાથે રૂ. ૨-૨-૬ લેવામાં આવશે. તા. ૧-૩-૮૫

હી. શા. હકમચંદ વી. ઝવેરલાલ.

રાધનપુરી જગર

બાવનગર.

કાઠિયાવાડ ઇતિહાસની ભૂગોળનું તારંણ.

વ્યાખ્યાઓ.

- ૧ જમીનના જે ભાગને ત્રણ બાજુએ પાણી ને એક બાજુએ જમીન હોય તેને દ્વીપકલ્પ કહે છે.
- ૨ જે જમીનના ભાગને ફરવું ચારે તરફ પાણી હોય તેને બેટ કહે છે.
- ૩ જમીન ઉપર લાંબા ગએલા સમુદ્રના કાંઠાને અખાત કહે છે.
- ૪ ખારાપાણીના મોટા ભાગને મહાસાગર કહે છે.
- ૫ મહાસાગરથી જે નાનો હોય તેને સમુદ્ર કહે છે.
- ૬ જમીનનો ભાગ થોડો ઊંચો હોય તેને ડુંગર કહે છે.
- ૭ જમીનનો ભાગ વધારે ઊંચો હોય તેને પર્વત કહે છે.
- ૮ જે સપાટ જમીનનો ભાગ હોય તેને મેદાન કહે છે.
- ૯ ચારે તરફ જમીન ને વચમાં પાણી હોય તેને સરોવર કહે છે.
- ૧૦ મીઠાપાણીનો પ્રવાહ પર્વતમાંથી કે સરોવરમાંથી નીકળી ઢળતી જગ્યામાં થઈ સમુદ્ર કે બીજી કોઈ જગ્યાએ મળે તેને નદી કહે છે.
- ૧૧ સમુદ્રને મળતાં પહેલાં ભરતીનું પાણી માહિ આવે એવું જે નદીનું મુખ પહોંચું હોય તેને ખાટી કહે છે.
- ૧૨ દરિયા કાંઠે જે શહેર હોય તેને બંદર કહે છે.
- ૧૩ જે ગામ પાસેથી રેલવે જતી હોય અને તે ઠેકાણે

ભોધે તથા માલ મડકિતસી થતી હોય તેને સ્થેશન કહેછે.

૧૪ જે શહેરમાં દેશી રાજ્ય રાજ્ય કરતો હોય તેને મં-
સ્થાન કહે છે.

૧૫ જે ભાગમાં નાનાં નાનાં સંસ્થાન આવેલાં હોય
તેને પ્રાંત કહે છે.

૧૬ જે સંસ્થાનો પોલિટિકલ એજંટના તાબામાં હોય
તેને ઇલાકો કહે છે.

૧૭ ઇલાકાનો જે ઉપરી અમલદાર તેને પોલિટિક-
લ એજંટ કહે છે.

વર્ણન.

કાઠિયાવાડ ઇલાકો મુંગાઈ ઇલાકાની પશ્ચિમે છે. તેનું મુખ્ય
શહેર રાજકોટ તેમાં પોલિટિકલ એજંટ રહે છે.

(દેશ) — ઉત્તરે કચ્છનું રણ, પૂર્વે અમદાવાદ જીલ્લો. ને અં-
ખાતનું અખાત, દક્ષિણને અગ્નીખૂણામાં અરબી સમુદ્ર,
વાયવ્યખૂણામાં કચ્છી અખાત.

તે દ્વીપકલ્પ છે. તેનું અસલ નામ સૌરાષ્ટ્ર હતું. તેના મુ-
ખ્ય ચાર વિભાગ છે. ને નાનાં દશ પ્રાંત છે.

દશપ્રાંત — ઝાલાવાડ, ગોહિલવાડ, હંડસરવૈયા, બાવર-
આવાડ, કાઠિયાવાડ, સોરઠ, ખડો, હાલાર, મચ્છુંકાંઠો અને
ઓખામંડળ. . .

અખાત — મે છે. કચ્છનું ને અંખાતનું.

સમુદ્ર — અરબીસમુદ્ર.

મેટ — દીવ, સકંદર, પીરંમ.

રણ — કચ્છનું

જાવાનાં ઢેકાણાં — પાલીતાણા, જુનામઠ, દુરકા, પ્રભા-

સપટ્ટણ, વેરાવળ, ને માધવપુર.

હવા ખાવાનાં ઢેકાણાં—ખાલાચીડી, ગોપનાથ, વેરાવળ ને કુડા.

ઢાવણીની જગ્યા—રાજકોટ, વઢવાણ, સોનગઢ ને માણિક-વાડા.

બંદર—ગોધા, બાવનગર, ગોપનાથ, જાફ્રાખાદ, વેરાવળ, દીવ, ચોરવાડ, માંગરોળ, માધવપુર, પોરબંદર, નવું-બંદર, દ્વારકા, રૂપેણબંદર, સલાયા, નવાનગર ને જોડીઆ વગેરે.

નદીઓ—ખાદર, રામાવતી, આજી, હેંડ, સુકખાદર, બાગાવો, લીમડોનો બાગાવો, મચ્છું, ઘેલો, શેત્રુંજી વગેરે.

પર્વત—શેત્રુંજય, ગીરનાર, ચોટીલો, બર્ડો, વાલાકગીર કે મોરધાર, લાંબધાર ને ગીર વગેરે.

બાવનગર ગોંડલ રેલવેનાં સ્ટેશનો—બાવનગર, ગઢચી, વરતેજ, શિહાર, સોનગઢ, સાણોસરા, ઘોળા, ખીજડીઆ, દસા, લાઠી, ચિતળ, લુણીધર, કુંકાવાવ, ખાખરીઆ, વાવડો, જેતપુર, જેતલસર, ધોરાજી, ઉજળવાવ, નીંગાજી, ખોટાદ, કુંટલી, રાણપુર, ચુડા, લીંમડી, વઢવાણ, લખતર.

ચારવર્ગ.

૧ લો વર્ગ—જુનાગઢ, નવાનગર, બાવનગર, ધાંગદ્રા.

૨ જો વર્ગ—મોરબી, વાંકાનેર, પાલીતાણા, ધોલ, લીમડી, રાજકોટ, વઢવાણ, જાફ્રાખાદ.

૩ જો વર્ગ—પોરબંદર, વળા, લખતર, ખાટવા, જસદણ, સાપલા, ચુડા.

૪ થો વર્ગ—મુળી, લાઠી, જાંબણા ને નાનાં સંસ્થાને વીગેરે.

આલાવાડ—ઝાંડો કરીને રજપૂત થઈ ગયો. તેપરથી આ પ્રાંતનું નામ પડ્યું. આ પ્રાંતનાં ઝુમણાં વખણાય છે.

દિશા—ઉત્તરે કચ્છનું રણ. પૂર્વે અમદાવાદ જીલ્લો, દક્ષિણે કાઠિયાવાડ પ્રાંત, પશ્ચિમે મચ્છુકાંઠો.

પર્વત—ચોટીલા ઠાંગો.

નદીઓ—ભાગાવો, લીમડીનો ભાગાવો, ફલકુ, ખાંભણ ને મચ્છુ. ભાગાવો નદી ચોટીલા પર્વતમાંથી નીકળી, જંબુપાસે વહે છે. તેપર ધાન, વઢવાણ, શીઆણી ને જંબુ છે.

લીમડીનો ભાગાવો નદી—ચોટીલા પર્વતમાંથી નીકળી લીમડીના થડમાં વહે છે, તેપર લીમડીને વડોદ છે.

ફલકું નદી ઠાંગા પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે તેપર ધાંગદ્રા છે, ખાંભણ નદી ચોટીલા પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે, તેપર મોથક, હજવદ ને ચરાડવું છે. મચ્છુ નદી—ચોટીલાના ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના રણને મળે છે. તેપર વાંકાનેર, મહિકા, મોરબી ને માળીઆ છે.

મુખ્ય શહેરો—ધાંગદ્રા ફલકુ નદીપર, પહેલા વર્ગનું છે, તેમાં પથરના વાસણ તથા ઘંટી થાય છે, ત્યાં સલાટ ધણા રહે છે, તેના રાજકર્તાને રાજસાહેબ કહે છે.

હજવદ—ખાંભણ નદીપર ધાંગદ્રા તાબાનું શહેર છે.

વઢવાણ—ખીજ વર્ગમાં ભાગાવા નદીપર રેલવેનું સ્ટેશન છે, તેથી થોડે છેટે કાંપ છે, તેમાં ઉત્તર વિભાગનો આ વેપારીટકાલ એજંટ રહે છે, તેમાં સાબુ સારો થાય છે.

લીમડી—ખીજ વર્ગમાં લીમડીના ભાગાવાપર રેલવેનું સ્ટેશન છે. તેમાં સુડીઓ સારી ખનિ છે.

શીયાણી—ભાગાવા નદીપર લીમડી દરબારનું અસલ રાજધાનીનું શહેર છે. તેમાં સ્વામીનારાયણનાં ધર્મના લોકો ઘણા છે.

યાત—ભાગાવા નદીપર છે, તેમાં માટીના વાસણ થાય છે.

ખજાણા—ચોથા વર્ગમાં મુસલમાની રાજ છે.

પાટડી—તેમાં વડાગરૂં મીઠું પાકે છે.

લખતર—ત્રીજા વર્ગમાં રેલવે સ્ટેશન છે.

સુડા—ત્રીજા વર્ગમાં રેલવે સ્ટેશન છે.

સાયલા—ત્રીજા વર્ગમાં છે, તેમાં લાલાભગતની જગ્યા છે, તેથી તેને લોકો ભગતનું ગામ કહે છે.

ચરાડવું—ખાંભણ નદીપર છે.

ઝીઝુંવાડા—કચ્છના રણ પાસે છે ત્યાં પંચાસર હતું.

વાંકાનેર—ખીજ વર્ગમાં મચ્છુને કાઠે છે, ત્યાં આગળ જડેશ્વર માહાદેવની જગ્યા છે.

મુળી—ભાગાવા નદીપર છે, તેમાં સ્વામીનારાયણનું મંદિર છે.

જંબુ—ભાગાવા નદીપર છે,

વડોદ—લીમડીના ભાગાવાપર છે.

નાનાં શહેરો—ખેરવા, મોઢવાણા, તલસાણા, તામની આદિ,

મહિર્ડા, રીયા, કુહાડપું, મોચક, રામપર, કુણસર, વગેરે
ઘણાં છે.

ગોહિલવાડ—ગોહિલ નામના રજપૂતો રહેતા હતા. તે-
પરથી આ પ્રાંતનું નામ પડ્યું.

દિશા—પૂર્વે અંબાતનું અખાત, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર,
પશ્ચિમે કાઠિયાવાડ ને ઉત્તરે અમદાવાદ જીલો.

પર્વત—શેત્રુંજય, બાલાકગીર કે મોરધાર, લાંબધાર.

નદીઓ—બાવનગરની ખાડી, શેત્રુંજી, કેરી, પેલો, મા-
લણ ને ધાતરવડી.

બાવનગરની ખાડી—બાવનગર પાસે થઈ અંબાતના
અખાતને મળે છે.

શેત્રુંજી—ગીર પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને મળે
છે તેપર ધારી, પાલીતાણાને તળાવ છે.

કેરી—મદાવનના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબાતના અખા-
તને મળેછે, તેપર નીંગાજું છે.

પેલો—મદાવનના ડુંગરમાંથી નીકળી અંબાતના અખા-
તને મળે છે, તેપર ગઢડાને વળા છે.

માલણ—શેત્રુંજી પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને
મળે છે. તેપર મહુવા છે.

ધાતરવડી—શેત્રુંજી પર્વતમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને
મળે છે, તેપર રામજીલા છે.

મુખ્ય શહેરો.

ભાવનગર—પહેલાં વર્ગમાં ભાવનગરની ખાડી ઉપર મોટું બંદર છે. કાઠિયાવાડમાં ઉપજમાં, વસ્તીમાં ને વેપારમાં હાલ આ શહેર અડિઆતું છે, રાજકર્તાને રાષ્ટ્રોળ કહે છે, તે ઉનાળામાં હાથબ હવા ખાવા પધારે છે, તેમાં ૧૬૬૩ વખણાય છે ને રેલવે સ્ટેશન છે (આ રાજ્ય પોતાને અરથે રેલવે બંધાવી છે) તેમાં ઘણાં જીવા લાયક મકાનો છે, બીજું નામ ધુતારા પાકણ કે વડવા હતું.

શિહાર—બીજું નામ શીંગપુર, ભાવનગરની અસલ રાજગાદી આ શહેરમાં હતી, તેમાં તાંબાપીતળનાં વાસણુ ઘણાં સારાં બને છે, તે રેલવે સ્ટેશન છે.

સોનગઢ—રેલવે સ્ટેશન છે, તેમાં પૂર્વ વિભાગનો આં પો-લિટિકાલ એજંટ રહે છે, તે કુડામાં હવા ખાવા જાય છે.

વળા—ત્રીજા વર્ગમાં ઘેલા નદીપર છે, તેની પાસે અ-ગાઉ વલબીપુર હતું.

ગોપનાથ—બંદર છે, ત્યાં હવાખાવાની જગ્યા છે.

પાલીતાણા—બીજા વર્ગમાં શેત્રુંજી—નદીપર છે. ત્યાં શે-ત્રુંજી પર્વત છે. તે પર આવક લોકોનાં દરો છે. તેથી ઘણા આવકો જનતા કરવા જાય છે.

૧ ૬૬૩ અણ્યાની દાળના થાય છે, તે ઘણાંજ પહે-ળાં ને મોટાં થાય છે.

મારીઆધાર—તે પાલીતાણાનું મુખ્ય શહેર છે.

કુંડલા—ભાવનગરનું મુખ્ય શહેર છે, તેમાં લેદાના વાસણ ને ઘોતીઆં બને છે. તેની પાસે સાવર ગામ છે.

લાઠી—ચોથા વર્ગમાં રેત્રવે રોકેત છે.

મહુવા—માત્રણ નદી પર મોટું બંદર છે. તેનું બીજું નામ મધુમાપુરી—તેમાં નાળીયેરને શરગવાની શીંગ તથા પાન થાય છે.

ગઢડા—ધેત્રા નદી પર છે. તેમાં સ્વામીનારાયણનું મંદિર છે.

નોંગાણુ—કેરી નદીપર રેત્રવે રોકેત છે.

ગોધા—ઈંગ્રેજ સરકારને તાબે મોટું બંદર છે. તેની પાસે વાલુકડ છે. તે પણ તેના તાબાનું છે.

કુડા—બંદર છે. તે હવા ખાવાનું ઠેકાણું છે.

તલાબ—શેત્રુંજી નદી પર છે. ત્યાં પર્વત છે. તે પર આવકોનાં દેરાં છે. તેથી ઘણા આવકો જતવા જાય છે.

નાનાં શહેરો—લીમડા, દામનગર, મુગલાણ, માંડવા, મીઠાવડ, પરબડી, ખુટવડું વગેરે.

ખેટ—પીરમ ગોધા પાસે છે.

જીડસરવૈયા—સરવૈયા રજપુતોના નામ પરથી આ પ્રાંતનું નામ પડ્યું,

દિશા—ચારે બાજુએ ગોહિલવાડની હદ છે.

નદીઓ—ખગડ, તે શેત્રુંજી પર્વતમાંથી નીકળી અર-
બી સમુદ્રને મળે છે. તે પર દાહા છે.

મુખ્ય શહેર—

દાહા—ખગડ નદીપર મોટું ગામ છે.

મોક—તેમાં થાણુદારની કચેરી છે.

નાનાં શહેર—મોણપોર ને ગણધોળ વગેરે.

બાબરીઆવાડ—

દિશા—ઉત્તરે ને પૂર્વે ગોહિલવાડ, દક્ષિણે અરબી સમુ-
દ્ર ને પશ્ચિમે સોરઠ.

નદીઓ—ધાંતરવડી, રાવડી, રૂપેણ, ધોલાદરી.

મુખ્ય શહેરો—

બાક્રાવાડ હામશી લોકોને તામે મોટું બંદર છે.

રાગુલા—ધાંતરવડીપર છે. તેની પાસે રાણીઓ ડુંગર
છે.

નાનાં શહેર—ડુંગર, ડેડાણ, વડાલ વગેરે.

કાઠિઆવાડ—કાઠિ લોકોના નામપરથી પડ્યું છે. તેમાં
કાંચીઓ વખણાય છે.

દિશા—પૂર્વે અમદાવાદ જીલો ને ગોહિલવાડ, ઉત્તરે હાલા-
ર ને ઝાલાવાડ, દક્ષિણે સોરઠ ને બાબરીઆવાડ, પશ્ચિમે
સોરઠ.

પર્વત—ગીર, ઓટીલો ને મદાવન.

નદીઓ—બાદર, સુક બાદર ને શેત્રુંજી વગેરે.

બાદર—મદાવનના ડુંગરમાંથી નીકળી અરબી સમુદ્રને
મળે છે. તેપર જસદણ, જોતપુર, ધોરાજી, ડુંતીઆણાને
નવું બંદર છે.

સુકબાદર—ચોટીલા પર્વતમાંથી નીકળી ખંખાતના અ-
ખાતને મળે છે. તેપર રાણપુરને નાગનેશ છે.

મુખ્ય શહેરો—

અમરેલી—ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે. તેમાં સુબો
રહે છે.

ધારો—ચેત્રુંજી નદીપર ગાયકવાડનો મહાલ છે.

માણિકવાડા—તેમાં દક્ષિણ વિભાગનો આ. પોલિટિકા-
લએજન્ટ રહે છે.

ચીતલ—જોતપુર તાખાનું રેલવેસ્ટેશન છે.

બોટાદ—બાવનગરનો મુખ્ય મહાલ છે. તે રેલવેસ્ટેશન છે.

બગસરા—તે કાઠિનું રાજ છે. તેમાં ચોકાળ વખણાય છે.

જોતપુર—બાદર નદીપર મોટું રેલવે સ્ટેશન છે. તેમાં
કાઠીનું રાજ છે.

જસદણ—ત્રીજા વર્ગમાં બાદરને કાઠે ખાચરકાઠીનું
રાજ છે. તેના તાખામાં હીંગોળ ગઢ છે. તેપર ધણાસારા
બંગલા છે. તેમાં તેનો રાજકર્તા રહે છે.

પાલીઆદ—મોટું ગામ છે.

રાણપુર—સુકબાદર નદીને કાઠે રેલવેસ્ટેશન છે. તે
અંગ્રેજને તાબે છે. તેમાં ખડોપાંદડીને મસાલો બને છે.

નાગનેશ—સુક બાદરપર છે.

છોટું—ચોટીલા પર્વત પાસે છે.

ગીર—તેને કેટલાક ગર પણ કહે છે. તેમાં લાકડું થાય છે. ત્યાંની હવા સારી નથી.

પાંચાળ દેશ—છાટીલા, બીમોરા, બારમબડી, મેવાસા, વગેરેની આસપાસનો મુલક છે. ત્યાંના ઘોડા વખણાય છે.

નાનાં શહેર—મેવાસા, છતીઆર, નાગલપુર, આંકોદ, બાડલી, બમરાડ વગેરે.

સોરઠ—સૌરાષ્ટ્ર ઉપરથી સોરઠ નામ પડ્યું છે.

દીશા—ઉત્તરે હાલારપ્રાંત, દક્ષિણે અરબી સમુદ્ર, પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર ને ખરડો પ્રાંત, પૂર્વે કાઠિઆવાડપ્રાંત ને ખાખરીયાવાડ છે.

નદીઓ—બાદર, ખુર્ધા, ઝોઝાત, કાંબહીરણ, સાબલી સામત, શીંગવડો, ઈંગવડો, ખાબવ ને ઊંબેણ.

બાદર—કાઠિઆવાડમાં સૌથી મોટી આ નદી છે.

હંબેણ—ગીરનાર પાસેના ડુંગરમાંથી નીકળી જુનાગઢ ને ગેડબગસરા પાસે થઈ બારને મળે છે. તેપર જુનાગઢ, વંચલી, ખાલાગામ ને ગેડબગસરા છે.

ઝોઝાત—મેદરડા પાસે થઈ માધવપુર કને અરબી સમુદ્રને મળે છે.

ખાબવ—ચોરવાડ પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

ઈંગવડો—વેરાવળ પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

શોંગવડો—કોડીનાર પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

કામહરેણુ—ગીરનારમાંથી નીકળી પાટણ પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

પર્વત—ગીરનાર ને ગીર.

ગીરનાર—જુનાગઢ પાસે છે. તેપર આવકોનાં દરો તથા મુસલમાનનાં દેવળ છે. તેથી જત્રા કરવા ધણા લોકો જાય છે.

બંદર—માંગરોજ, ચોરવાડ, વેરાવળ, પટ્ટણ ને દીવ.

મુખ્ય શહેરો.—

જુનાગઢ—પહેલા વર્ગમાં મુસલમાની રાજ છે. તેને નવાબ કહે છે. તેની પાસે ગીરનાર છે. તેથી આવક લોકો જત્રા કરવા જાય છે.

ખીલખા—જેતપુર તાબાનું ગામ છે.

ખાટવા—મુસલમાની રાજ છે. તે જુનાગઢના બાયાત છે.

માંગરોજ—મુસલમાની રાજનું મોટું બંદર છે. તેમાં સોપારી વખણાય છે.

ગેડ બગસરા—ઉપેણ નદીપર મોટું શહેર છે.

ચોરવાડ—ખાખવ નદીપર બંદર છે. તેમાં નાગરવહી પાન થાય છે.

વેરાવળ—જુનાગઢ તાબાનું મોટું બંદર છે. તે હવાને માટે પ્રસિદ્ધ છે.

કોડીનાર—ગાયકવાડ સરકારને તાબે છે.

પ્રભાસપાટણ—તે જાવાનું ડુંગણું છે. તેથી ધણી લોકો જાત્રા કરવા જાય છે ને ત્યાં લાંલ પરણાવે છે.

દીવ—ફીરંગીને તામે ખેટ છે. તેમાં હલવે, ફીસના દાખડા ને ચકરડા વગેરે બને છે.

કુતીઆણા—ભાદર નદીપર છે. તેમાં ધાબળાં બને છે. નાધેરનો મુલક—કોડીનાર, ઉના, દેલવાડા વગેરેની આ સપાસનો મુલક.

નાનાં શહેરો—વંથલી, મંજેવડી, મેદરડું, ઉના, દેલવાડા, ધોધલા વગેરે.

ખડો પ્રાંત—ખરડા પર્વતપરથી આ નામ પડ્યું છે.

દિશા—ઉત્તરે હાલાર, પૂર્વે હાલાર ને સોરઠ પશ્ચિમે અરબી સમુદ્ર, દક્ષિણે સોરઠ ને અરબી સમુદ્ર છે.

નદીઓ—ભાદર, વરતું

વરતું—ખરડા પર્વતમાંથી નીકળી મીઆની પાસે અરબી સમુદ્રને મળે છે.

મુખ્ય શહેરો—

પોરબંદર—ત્રીજા વર્ગમાં મોટું બંદર છે. ત્યાંના રાણા જેઠવા રજપૂત છે.

માધવપુર—તેમાં માધવરાયની મૂર્તિ છે. તેથી લોકો જાત્રા કરવા જાય છે. તે બંદર છે.

નવું બંદર—ભાદર નદીપર મોટું બંદર છે.

નાનાં શહેરો—જાણ આ, મીઆની, કંડોરણું ને રાણાવાવ

પર્વત—ખરડો તે લાલપુર સુધી લાંબો મયેલો છે. તેમાં
ચયર નીકળે છે.

હાજાર—

દિશા—ઉત્તરે કચ્છી રણને અજાત. પૂર્વે મચ્છુડાંઢી ને
કાડિયાવાડ દક્ષિણે સોરઠ ને ખડો. પશ્ચિમે ઓખામંડળ.

નદીઓ—રામાવતી, ઊંડ, આજી, ગોંડલ, આપા, ધી
ને વર્તુ, વગેરે.

રામાવતી—ખડો પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના અજાતને
મળે છે. તેપર લાલપુર, છોકારી ને નવાનગર છે.

ઊંડ—ખરડા પર્વતમાંથી નીકળી કચ્છના અજાતને
મળે છે તે પર જોડીઆ છે.

આજી—સરધાર પાસેના ડુંગરમાંથી નીકળી કચ્છના
રણને મળે છે. તેપર સરધાર, રાજકોટ ને બાલેશુ છે.

આપા } બંને કચ્છના અજાતને મળે છે.
ધી

ગોંડલ—ગોંડલ પાસે થઈ બાહરને મળે છે. તે પર
ગોંડલ છે.

મુખ્ય શહેરો—

નવાનગર—પહેલાં વંજમાં જન્મ સાહેબે વસાવ્યું છે. તે
બંદર છે ત્યાંના રાજકર્તાને જન્મ કહેછે. તેમાં કંકુ, મો-
તા ને બાંધણી વખણાવ છે. તેને જામનગર કે નજર
શણ કહેછે.

સત્તાયા—નવાનગર તામે મોટું બંદર છે.

ખંભાળીઆ—નવાનગરને તામે છે. તેની પાસે લોહની ખાણો છે.

લાલપુર } રામવંતી નદીપર છે.
છોકારી }

બાલામડી—તે હવા ખાવાને માટે પ્રસિદ્ધ છે.

ગેડીઆ—ગોંડ નદીપર નવાનગર તાખાનું ગામ છે.

બાલંબુ—આજી નદીપર છે.

સરધાર—આજી નદીપર રાજકોટ તાખાનું ગામ છે.

રાજકોટ—કાઠિયાવાડમાં સૌથી મુખ્ય છે. તેમાં પોલિટિકલ એજન્ટ રહે છે. ત્યાં રાજાઓના ઉતારા, અંગલા, રાજકુમાર કોલેજ, હાઈસ્કૂલ વગેરે છે. તેમાં આજી નદીનો પુલ બાવનગર દરવારે બંધાવ્યો છે. તે જોવા લાયક છે. ત્યાંના રાજકર્તાને જાડેજા રજપૂત કહે છે.

ગોંડલ—ગોંડલી નદીપર છે. ત્યાંના ઠાકોર જાડેજા રજપૂત છે, તેમાં ગોળ વખાણાય છે (આ રાજાએ પોરાજીથી પોળા મુધી પોતાને ખરચે રેલવે બાંધી છે.)

પોરાજી—બાદર નદીપર ગોંડલ તાખાનું રેલવે સ્ટેશન છે, તેમાં કપાસ લોઢવાના સંચા છે.

કાલાવડ—તેમાં શીતળામાતાનું દેવસ્થાન છે, તેથી સ્ત્રીની નાકજેલાને ત્યાં પત્રે લગાડવા લઈ જાય છે.

પ્રોલ—ખીજ વર્ગમાં મોટું શહેર છે.

હાંકે—ગોંડલ તાપ્પાનું ગામ છે.

ધ્રાણી—તેમાં યાણદોરની કચેરી છે.

પડવરી—નવાનગર તાપ્પાનું ગામ છે.

નાનાં શહેરો—બલસાણું, મેઘપુર, આમરણ, નેકનામ, રાજપરા, બાડવા, ઉપલેટું, ખીરસરૂં વગેરે.

મચ્છુંકાંડો—મચ્છું નદી સોસરી વહેવાથી આ નામ પડ્યું છે.

દિશા—ઉત્તરે કચ્છનું રણ, પૂર્વે જાલાવાડ, દક્ષિણ ને પશ્ચિમે હાલાર પ્રાંત.

મોરબી—મીઞ વર્ગમાં મચ્છુંને કાંઠે છે. તેમાં કાંસાના વાસણ થાય છે.

માળીઝ, ચોથા વર્ગમાં મચ્છુંને કાંઠે છે. તે મીઆણાનું કહેવાય છે.

વતાણીઆ—મોટું બંદર છે, તેમાં આગબોટ રહે છે.

નાનાં શહેરો—ટંકારૂં, ગોણપોર વગેરે.

ઓખામંડળ.—તે ઓખાના નામપરથી પડ્યું છે.

દિશા—પૂર્વે હાલાર, બાજુ બધી બાજુએ અરબી સમુદ્ર છે.

નદી—ગોમતી તે દ્વારકાપાસે છે.

દ્વારકાં—ગોમતી નદીને કાંઠે ગાયકવાડ સરકારને તામે છે. તેમાં રણછોડજીની મૂર્તિ છે. તેથી લોકો જાત્રા કરવા જાય છે.

કચ્છીગઢ—કચ્છના રાવને તામે છે.

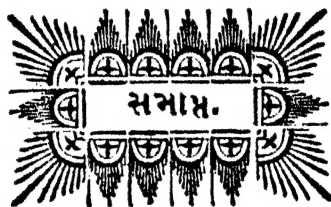
આરંભડું—તેમાં બાવા વગેરેને હાથ ઉપર છાપ મારે છે.

રૂપેણબંદર—તે મોટું બંદર છે, ત્યાં ઘણો માલ ઉતરે છે.

નાનાં શહેરો—પોશીતરું, ધાણાકી, મઠી, ગોરખમઠી,
વરવાળુ ને ગુરગઢ વગેરે છે.

બેટ—સહોદર.

કચ્છીગઢ સિવાય આખો આખામંડળ ગાયકવાડ સરકા.
રને તામે છે.

બબર.

૧ બુગોળનો સાર.....કી. ૩૦-૨-૦

૨૬ ઇલાકાની બુગોળનું તારણ કી. ૩૦-૧-૦

આ બંને ગ્રંથોમાં જેમાંને જોઈએ તેમણે મોકડી
કીમતે તથા દપાત્ર અર્થનો અડધો આનો મોકલી
નીચે સહી કરનાર પાસેથી મંગાવી લેવી. દશ કરતાં
વધારે નકલ મંગાવનારને દપાત્ર અર્થ તહીં બેશે.
એવું તા. ૧-૩-૮૫

(મહી) શા. હકમચંદ વી. ઝવેરભાઈ.

ડૉ. રાધનપૂરી બબર

બાબર.

